

Natuur.oriolus

bpost
PB-PP
BELGIE(N) - BELGIQUE

Retouradres: Natuurpunt,
Coxiestraat 11, 2800 Mechelen

VLAAMS DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VOOR ORNITHOLOGIE | OKTOBER-NOVEMBER-DECEMBER 2016 | JG 82 | NR 4
NATUURPUNT | COXIESTRAAT 11 | B-2800 MECHELEN



natuurpunt 
Studie

Aankomstpatroon
Grauwe Klauwier

123

Rode lijst Vlaamse
broedvogels

109

Broedgeval
Roodsterblauwborst

132

Broedgeval van Roodsterblauwborst in Stabroek (A)

› Gerald Driessens & Daniël Vandael

In juni 2016 verbleef er een tijdlang een Roodsterblauwborst *Luscinia svecica svecica* in Stabroek (A). De vogel bleek gekoppeld en er werden zelfs jongen waargenomen. Na 1991 is dit de eerste Roodsterblauwborst die zich door vele waarnemers liet bekijken in België.



› Roodsterblauwborst *Luscinia svecica svecica* mannetje. 6 juli 2016. Antitankgracht Stabroek (A) (Foto: Ben Steeman)

Op 3 juni 2016 wandelde Daniël Vandael langs de antitankgracht vlakbij de Danckerse Weg, ten noorden van Stabroek (A). Naast de klassieke broedvogels zoals Putters *Carduelis carduelis*, een paartje Roodborsttapuiten *Saxicola rubicola* en Zwarte Roodstaarten *Phoenicurus ochruros* met hun uitgevlogen jongen zat hier, tot Daniël's grote verbazing, een mannetje Blauwborst *Luscinia svecica*. Het was de eerste maal dat hij deze soort live kon waarnemen, maar doorgaans kijkt hij naar insecten. De Blauwborst liet zich uitermate goed bekijken op de paaltjes die de weide van de gracht scheiden. De afstand bedroeg slechts een luttele 5 m, ideaal voor een leuke foto want ook het licht was perfect vanuit deze hoek. Na thuiskomst postte hij naar goede gewoonte de waarneming én de foto op waarnemingen.be.

Bij controle van de waarnemingen en foto's stootte Vogeladmin Gerald Driessens (GD) op 5 juni op de bewuste Blauwborstfoto en merkte dat de door Daniel waargenomen Blauwborst geen Witsterblauwborst *L. s. cyanecula* maar een perfect mannetje Roodsterblauwborst *L. s. svecica* bleek te zijn, een bijzonder zeldzame verschijning in België. Na het aanpassen van de determinatie

stond de waarneming in vet rood en de volgende dagen zakten een kleine 100 waarnemers af naar de antitankgracht en konden er genieten van de Roodsterblauwborst die vaak goed meewerkte. De vogel bleek het meest te zingen na 19 u. 's Morgens was hij vooral intensief aan het foerageren. Na 16 juli werd de vogel niet meer waargenomen, maar de zoekintensiteit van waarnemers was toen sterk afgenomen.

De kans is zeer groot dat de Stabroekse Roodsterblauwborst al tijdens de voorjaars trek in mei arriveerde. De meeste West-Europese Roodsterblauwborsten trekken immers door in mei, met een piek in de tweede decade.

Determinatie

Er zijn maar weinig kenmerken die een mannetje Roodster- van Witsterblauwborst onderscheiden maar de brede, volle rode borst- vlek laat bij een volwassen mannetje als deze vogel geen twijfel. Toch blijft het uitkijken, oude vrouwtjes Witsterblauwborst verkrijgen immers soms een mannetjespatroon met een vaak grote

fletsrode centrale vlek. Maar dergelijke oude vrouwtjes vertonen naast die borsttekening een zwarte baardstreep of uitlopers ervan, een bijkomend verschil met mannetjes. Ze worden maar zelden opgemerkt, maar eind mei 2004 verbleef een dergelijke, eerder flets getekende vogel in de Kalkense Meersen (O) en werd aanvankelijk voor Roodster-blauwborst aanzien (zie foto).

De vogel van Stabroek was zeer intens gekleurd en toonde een scherpe begrenzing tussen de verschillende kleurpartijen. Daardoor is duidelijk dat het hier een mannetje betrof. Blauwborstvrouwtjes zingen bovendien niet. De Stabroekse vogel bleek bovendien gekoppeld aan een vrouwtje.

Bij de vogel van Stabroek was er een zwarte baardvlek aanwezig op de zijhals, die van onderaan de baardstreep tot tegen de rode borstvlek liep. Dit patroon is echter normaal voor mannetjes van beide ondersoorten. Van Duivendijk (2012) vermeldt dat de blauwe borst bij Roodster vaak intenser gekleurd is dan bij Witster, maar dit is een zeer relatief kenmerk: de intensiteit van het blauw is immers sterk afhankelijk van de belichting en van de waarnemingshoek.

Broedgeval

Op 7 juni stelde Bram Vogels vast dat het mannetje Roodster vergezeld was van enkele juveniele vogels. Op 8 juni zag GD hoe een adult vrouwtje (van niet nader bepaalde ondersoort) alarmeerde in een struik, terwijl het mannetje druk in de weer was met het verzamelen van insecten op het wandelpad. Het gaat daarom met zekerheid om een broedgeval van een mannetje Roodsterblauwborst en een vrouwtje Blauwborst ssp. Wellicht betrof het een vrouwtje Witsterblauwborst maar alleen vrouwtjes met vleugels korter dan 79 mm zijn in de hand herkenbaar: waarschijnlijk betrof het dus een gemengd broedgeval.

Dit betekent het eerste (gemengde) broedgeval van Roodsterblauwborst voor België. In Nederland werd een broedgeval vastgesteld in 1999. Destijds zong er een mannetje Roodster in Veendam (prov. Groningen) dat, gekoppeld bleek aan een vrouwtje van niet bepaalde ondersoort. Er werd een nest met 5 eieren gevonden en er waren 3 jongen op 18 juli (van den Berg 2001 & www.dutchavifauna.nl).

Trekroute van Roodsterblauwborst blootgelegd?

Roodsterblauwborsten broeden van Scandinavië, over heel Siberië tot in Alaska en de uiterste noordwesthoek van Canada. Er zijn nog enkele andere ondersoorten met een fel tot zacht rode borstvlek, maar die hebben een kortere vleugellengte (del Hoyo 2005). Gezien de ver noordwestelijke verspreiding en de veronderstelling dat een deel van de Roodsterblauwborsten in Noord-Afrika overwintert, is het op het eerste zicht verrassend dat deze ondersoort zo zelden in onze contreien opduikt. In Groot-Brittannië en vooral in Schotland worden jaarlijks Roodsterblauwborsten gezien. In 1968 werd daar een eerste broedgeval opgetekend, maar overigens komt broeden slechts sporadisch voor. Het gaat om vogels die tijdens de trek doorsteken vanuit Scandinavië. Witsterblauwborsten worden in Groot-Brittannië uitsluitend op trek waargenomen, vnl. in het voorjaar en in het zuidoosten van het land.

De zeldzaamheid van Roodsterblauwborst in onze streken is minder vreemd wanneer we dat in een bredere context bekijken. De Scandinavische populatie kan namelijk als een uitloper worden beschouwd van het zeer omvangrijk verspreidingsgebied. De kern van het verspreidingsgebied ligt immers in Azië. De resultaten van een recent onderzoek naar de trekbewegingen van Europese Roodsterblauwborst (Lislevand *et al.* 2015) maakt duidelijk dat de Westelijke populatie, als uitloper van de Aziatische populatie, de 'historische' trekroute naar vnl. het Indisch Subcontinent heeft kunnen aanhouden.



Witsterblauwborst *Luscinia s. cyanecula*, vermoedelijk ouder vrouwtje. 25 mei 2004. Kalkense meersen (O) (Foto: Joris Everaert)

De Noorse controle- en terugvangsten, die te raadplegen zijn op <http://must.ringmerking.no>, leveren eveneens interessante bevindingen op wanneer we alle gegevens op een kaart plotten. Interessant hier is de controlevangst van een Roodster die op 22 mei 1987 in Flamborough Head (GB) werd geringd, en die op 31 juli 1989 in Ustaoset ten westen van Geilo (NO) werd hervangen. Dit zou er inderdaad op kunnen wijzen dat Engelse vogels zich via Scandinavië van en naar Groot-Brittannië verplaatsen: een logische verklaring waarom Engelse *svecica's* niet vaker in België of Nederland opduiken. Ze tonen de zuidoostelijke trekroute aan, met enkele verre controlevangsten langs die route: een vogel die op 18 mei 1966 in Odden (DK) werd geringd, werd op 14 mei 1969 gecontroleerd in Unecha (RU) (1698 km). Nog illustratiever is een vogel die op 30 augustus 2002 werd geringd in Dividalen in het noorden van Noorwegen, op 23 maart 2004 werd gecontroleerd in Waziristan in Pakistan. In Georgië wordt Roodster weinig gevangen. Ze trekken wellicht noordelijker en vliegen mogelijk noordelijk van de Kaukasus zuidoostwaarts, om via het noorden van de Kaspische Zee en Turkmenistan, Afghanistan en Pakistan naar Indië te trekken.

De meest opmerkelijke terugmelding uit Noorwegen betreft die van een verdwaalde vogel, die op 1 september 1969 werd geringd in Presterødskilen, Vestfold, en op 25 april 1971 3659 km zuidelijker werd gecontroleerd in Aoulef in Centraal Algerije. Hoewel er geen sluitend bewijs bestaat dat dit een Roodsterblauwborst was, gebeurde de ringvangst in een klassiek Roodstergebied en in de piekperiode voor Roodsterblauwborst (pers. med. A.T. Mjöss).

Voorkomen in België

Zekere waarnemingen van Roodsterblauwborsten zijn extreem zeldzaam in ons land. Indien aanvaard door het BRBC, betreft dit de 31ste waarneming voor België. Het is slechts de tweede maal dat een mannetje Roodster zich in het veld door meerdere waarnemers laat bekijken, het was reeds 25 jaar geleden (19 mei 1991) dat een foeragerende Roodsterblauwborst te zien was aan de Oostdam in Heist (W), een bekende magneet voor trekkende zangvogels (J. Vanwynsberghe e.a.). In tabel 1 geven we een overzicht van alle aanvaarde Belgische waarnemingen (Bron: Belgian Rare Birds Committee - BRBC).

Voor de periode 1966-1997 liggen er 30 aanvaarde waarnemingen van Roodsterblauwborst voor, 22 daarvan betroffen ringvangsten. Voor 1966 werden waarnemingen van Roodsterblauwborsten alleen geregistreerd (er bestond toen nog geen homologatiecommissie in België). In de Avifauna van België werd deze ondersoort nog

Tabel 1: Aanvaarde gevallen van Roodsterblauwborst in België (BRBC)

Table 1. Accepted records of Red-spotted Bluethroat in Belgium (BRBC)

Jaar	Volgnr.	Datum	Gemeente	Prov.	Leeftijd/ geslacht	
1967						
	1-2	08 mei	Uitbergen	(O)	2 Ad Man	Ringvangst
1968						
	3	21 april	Antwerpen - Lillo	(A)	Ad Man	Ringvangst
	4	22 april	Uitbergen	(O)	Ad Man	Ringvangst
	5	25 april	Uitbergen - Donkmeer	(O)	Ad Man	Ringvangst
	6	03 mei	Boudour - Marais	(H)	Ad Man	Veldwaarneming
	7	14 mei	Uitbergen - Donkmeer	(O)	Ad Man	Veldwaarneming
1970						
	8	28 april	Grand-Rena	(H)	Ad Man	Veldwaarneming
	9	20 september	Brecht	(A)	Ad Man	Ringvangst
1971						
	10	11 september	Hoeke	(W)	Ad Man	Ringvangst
	11	13 september	Knokke	(W)	Ad	Ringvangst
	12-13	25 september	Hoeke	(W)	2 1KJ Man	Ringvangst
1972						
	14	22 augustus	Antwerpen - Lillo	(A)	Ad Man	Ringvangst
1974						
	15	06 april	Bernissart - Marais d'Harchies	(H)		Ringvangst
1982						
	16	21 mei	Nieuwpoort - IJzermondig	(W)	Ad Man	Veldwaarneming
1984						
	17	26 augustus	Tienen - Grimde	(VB)	1KJ	Ringvangst
	18	26 augustus	Helchteren	(L)	1KJ	Ringvangst
1985						
	19	16 mei	Blankenberge	(W)	2KJ Man	Ringvangst
1987						
	20	19 oktober	Nieuwpoort	(W)	1KJ	Ringvangst
1988						
	21	10 mei	De Haan	(W)	2KJ Man	Ringvangst
	22	15 september	Bierbeek	(VB)	1KJ	Controlevangst
1989						
	23	10 september	Tienen - Grimde	(VB)	1KJ Man	Ringvangst
1991						
	24	19 mei	Zeebrugge - Voorhaven	(W)	2KJ Man	Veldwaarneming
1992						
	25	29-05 augustus	Lapscheure	(W)	1KJ Man	Ring-/controlevangst
1993						
	26	05 september	Willebroek - Broek Denayer	(A)	Ad Man	Ringvangst
	27	13 september	Willebroek - Broek Denayer	(A)	Ad Vrouw	Ringvangst
1994						
	28	19 september	Nieuwpoort	(W)	1KJ Man	Ringvangst
1996						
	29	04 september	Willebroek - Broek Denayer	(A)	1KJ Vrouw	Ringvangst
1997						
	30	? mei	Woumen	(W)	Ad Man	Veldwaarneming

beschouwd als regelmatige doortrekker in klein aantal en er werden geen individuele gevallen geregistreerd (med. BRBC). Dat is onder-tussen achterhaald, de toename in kennis van de veldkenmerken heeft geleerd dat Roodsterblauwborsten zelfs in de hand moeilijk te herkennen zijn, een groot deel zelfs helemaal niet.

Tussen 1997 en 2016 waren er geen waarnemingen meer en een leemte van 19 jaar zonder waarnemingen is wel heel opmerkelijk. Dat zou het gevolg kunnen zijn van de strengere criteria die nu worden gehanteerd en een daaruit volgende grotere kriti-

sche ingesteldheid bij ringers vanwege de grote overlap bij eerste kalenderjaar vogels tijdens de najaarstrek. Er werden in die periode door het BAHC/BRBC overigens geen gevallen verworpen. In dat verband is het des te opmerkelijker dat het tussen 1967 en 1985 bij een groot aandeel van de gevallen om voorjaarswaarnemingen van adulte mannetjes ging, met 10 voorjaars- tegen 7 najaars-gevallen. Tussen 1986 en 1997 zien we daarentegen 8 najaars- tegen 3 voorjaarswaarnemingen. Veel logica is er dus niet te vinden in het patroon van de Belgische waarnemingen.



➤ Roodsterblauwborst *Luscinia svecica svecica* mannetje. 13 juli 2016. Antitankgracht Stabroek (A) (Foto: Erik Van Bogaert).

De Roodsterblauwborst in Nederland

Net als in België was de Witsterblauwborst rond 1975 nog een schaarse broedvogel en dacht men dat de Roodsterblauwborst een regelmatige doortrekker was. Bij veel van de oude ringvangsten gebruikte men het argument dat de aanwezigheid van rood in de ster ook in het najaar een bewijs was voor Roodsterblauwborst. Vooral toen de determinatiecriteria werden verscherpt en Witsterblauwborst vanaf 1990 sterk toenam als broedvogel, werd duidelijk dat eerste kalenderjaars Witsterren in het najaar ook rood kunnen vertonen in de 'sterzone' en dat alleen een veilige vleugelmaat (>78 mm.) voldoet voor een sluitende determinatie (Svensson 1992).

Een groot deel van de najaarsgevallen werd bij een herziening dan ook verworpen: de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA) oordeelde in 1999 immers dat, behalve adulte mannetjes in het voorjaar, alleen vogels met grote vleugelmaat nog veilig determineerbaar zijn. Het resultaat is dat slechts drie najaarsgevallen werden weerhouden, enkele tientallen andere werden verworpen. In Nederland is Roodster daarmee een echte meisoort geworden met een uitgesproken piek in de tweede decade. Na die ingreep spreekt men voor Nederland over 74 aanvaarde gevallen tussen 1800 en 2011 (Ovaa *et al.* 2012).

Belgische aantallen over- of onderschat?

Hoewel Blauwborsten vrij makkelijk te vangen en te ringen zijn, heeft het intensieve ringwerk gedurende al die jaren toch maar één controlevangst opgeleverd van een vogel uit Noorwegen. Een eerste kalenderjaars Roodsterblauwborst die op 15 september 1988 werd gevangen in Bierbeek (VB) droeg een Noorse ring en werd op 28 augustus geringd in Fornebu. De vleugelmaat van deze vogel zat net op de grens van de overlapzone (78 mm) en zou het met de huidige, strenge normen alvast niet gehaald hebben mocht hij geen ring hebben gedragen. Daarnaast werd een vogel die op 6 september 1965 was geringd in Grembergen (VB), op 19 mei '67 1404 km noordelijker gecontroleerd in Ytre Snyllfjord (NO). Deze vogel werd door ringer F. Roels niet op naam gebracht. In de Noorse database is geen informatie beschikbaar over de ondersoort. Wijlen ringer Dr. Svein Haftorn zou een Witsterblauwborst zeker hebben vermeld. De

plaats is ook extreem noordelijk en wijst op Roodsterblauwborst (pers. med. A.T. Mjöss).

Er is ook nog een terugmelding van een eerstejaars vrouwtje Blauwborst waarvan de ondersoort niet gekend is; het werd geringd in Scania (Zuid-Zweden) op 18 augustus 1996 en gecontroleerd bij Antwerpen op 5 september, 17 dagen later. Hoewel *cyaneacula* niet regelmatig in Zweden wordt vastgesteld, is in dit geval niet uit te sluiten dat het hier toch om een Witsterblauwborst ging (Holmberg T. *in litt.* aan Gunter De Smet op 2 april 2002).

Buiten België kennen we ook een terugmelding van een Roodsterblauwborst die op 31 mei 1989 werd geringd in Ammarnäs (Zweeds Lapland), en op 26 februari 1991 werd gecontroleerd in Bertric-Burée, Dordogne (Frankrijk).

Het aantal najaarsgevallen in België is in verhouding tot Nederlandse waarnemingen bijzonder hoog. Er zijn voldoende argumenten die smeken om een herziening van de oude Belgische gevallen. Die vraag werd in 1991 ook al gelanceerd door Paul Herroelen en meermaals overwogen door het toenmalige BAHC. Naar aanleiding van dit artikel werd het BRBC verzocht om de najaarsgevallen van de Roodsterblauwborst te onderwerpen aan een grondige herziening. Het ligt binnen de verwachting dat een groot deel van die gevallen een nieuwe beoordeling niet zullen doorstaan.

Dankwoord

We willen het Belgian Rare Birds Committee (BRBC) bedanken voor het aanleveren van de aanvaarde gevallen van Roodsterblauwborst in België. Ben Steeman willen we danken voor het ter beschikking stellen van de prachtige foto's. Alf Tore Mjöss van de Noorse ringdienst Museum Stavanger verschaftte ons informatie over de Noorse hervangsten en met Marc Herremans werden diverse aspecten besproken.

Gerald Driessens, gerald.driessens@natuurpunt.be
Daniël Vandael, Binnenweg 16, 2950 Kapellen

Referenties

- del Hoyo J., A. Elliot & D.A. Christie eds. 2005. *Handbook of the Birds of the World. Vol 10: Cuckoo-shrikes to Thrushes*. Lynx Edicions, Barcelona.
- Lislevand T., B. Chutný, I. Byrkjedal, V. Pavel, M. Briedis, P. Adamik & S. Hahn 2015. Red-spotted Bluethroats *Luscinia s. svecica* migrate along the Indo-European flyway: a geolocator study. *Bird Study* (2015) 1-8.
- Ovaa A., D. Groenendijk, M. Berlijn & CDNA. Rare Birds in the Netherlands in 2011. *Dutch Birding* 45: 349-377.
- van den Berg A.B. & C. Bosman 2001. *Zeldzame vogels van Nederland*. South Sea Int. Press Ltd. Hong Kong.
- Van Duivendijk N. 2012. *Advanced Bird ID Guide - The Western Palearctic*. New Holland, London.

Webreferenties

- www.dutchavifauna.nl
- http://must.ringmerking.no/viskartmust.asp?pxmode=HENT1&rekkefolge=AMFT&pxMerkeSted=NO&pxFunnSted=ALL&pxArtNr=11060&pxTidsrom=A

Samenvatting – Summary - Résumé

In juni 2016 verbleef er een Roodsterblauwborst bij Stabroek (A). Het betrof een zingend mannetje dat gekoppeld bleek en enkele jongen voerde. Het gaat hier om het eerste broedgeval van Roodsterblauwborst in België. De wat vreemde geschiedenis van oudere Belgische gevallen wordt besproken, minstens een deel van de najaarsgevallen verdient immers een nieuwe beoordeling. De Roodsterblauwborst is in hoofdzaak een Siberische ondersoort, waarvan de meest westelijke, Scandinavische populatie de trek naar het Indisch Subcontinent heeft aangehouden. Dit verklaart de zeldzaamheid van deze ondersoort in onze contreien.

Breeding of Red-spotted Bluethroat at Stabroek (A)

*In June 2016 a Red-spotted Bluethroat *Luscinia svecica svecica* was observed at Stabroek (A). It was a singing male that was mated and feeding young. This is the first breeding record of Red-spotted Bluethroat for Belgium. The rather strange history of the older Belgian cases is discussed, at least part of the autumn records need to be revised.*

The Red-spotted Bluethroat is a mainly Asian subspecies. Most of the Scandinavian birds have maintained a south-easterly autumn migration to winter in the Indian Subcontinent. This explains why this subspecies is so rare in Belgium.

Cas de reproduction de Gorgebleue à miroir rouge à Stabroek (A)

*En Juin 2016, une Gorgebleue à miroir rouge *Luscinia svecica svecica* a séjourné près de Stabroek (A). Il s'agissait d'un mâle chantant, apparemment apparié et qui nourrissait quelques jeunes. Ce fut le premier cas de reproduction de la Gorgebleue à miroir rouge en Belgique. Cet article relate l'étrange histoire de cas belges anciens car au moins une partie des observations automnales méritent un nouvel examen. La Gorgebleue à miroir rouge est une sous-espèce essentiellement asiatique, dont la population la plus occidentale, celle de la Scandinavie, a maintenu la migration vers le sous-continent indien. Ceci explique la rareté de cette sous-espèce dans notre région.*



meopta

MeoPro HD

BESTE
KOOP
2015
roots

<ul style="list-style-type: none"> • 8x32 HD € 499,- • 10x32 HD € 519,- • 8x42 HD € 549,- 	<ul style="list-style-type: none"> • 10x42 HD € 579,- • 8x56 HD € 639,-
---	--

Alle **MeoPro HD** verrekijkers worden bij Meopta met de hand gebouwd en samengesteld met hoogwaardige componenten. Dit staat garant voor optische perfectie en betrouwbare prestaties in het veld.

Fluoride lenselementen zorgen voor ongekende resolutie en helderheid zonder noemenswaardige kleurfouten.

Zonder concessies te doen aan optische- en mechanische kwaliteit levert de **MeoPro HD** een **imponerend beeld** voor een betaalbare prijs.

EUROPEAN
OPTICS

since
1933



Technolyt®

E info@technolyt.nl • T +31(0)75 647 45 47 • I Technolyt.nl



Hanne Tersmette
Boswacher

Natuurmonumenten

meopta.com